

Barokk látványosság! A színházak győzelme

A múlt évben ünnepelt a bécsi múzeumi világ: 125 éves volt a Kunsthistorisches Museum, és a Theatermuseum 25. évfordulóját ünnepelte annak, hogy a Lobkowitz-palotát mint kutató- és kiállítóhelyet önálló intézményként birtokolja. A két jubileumot a két intézmény egy összehangolt tematikával tette közös ünnepé: mind a Kunsthistorisches Museum, mind a Theatermuseum az ünnepnek a középkortól a barokkig tartó kultúráját állította saját kiállítása központjában. Az előbbi múzeum inkább a korábbi anyagra koncentrált, a színházi múzeum pedig a barokk korszakra: pontosan behatárolva I. Lipót és a spanyol infánsnő, Margit Terézia esküvői ünnepségét, 1667-et tekintve kezdőpontnak; a korszak lezárását pedig az 1776. évben határozta meg, amikor is II. József kezdeményezésére a Burgtheater Kaiserliches Burg- und Hoftheaterré alakul, és ezzel megjelenik a modern színházi intézményrendszer az Habsburg Birodalomban is. Éppúgy, ahogy a nagy művészeti gyűjtemény, a színházi intézmény is impozáns tanulmánykötet-katalógust adott ki az eseményhez kapcsolódva, mindkettő túlmutat a reprezentáció igényén, és igényes, tanulmányokat, lényegi kutatási eredményeket foglal magában.

A Theatermuseum esetében némileg jobban tartja magát a szokásos formához, a tanulmányok után következik a kiállított tárgyak katalógusa, de ezzel egyben az erényét is mutatja ennek a formának: a kiadvány utolsó egynegyede az inventárium, és a terjedelmesebb, lényegibb rész a tanulmányokat öleli fel.

Maga az intézmény létrejötté, pontosabban leválása a nemzeti könyvtárról – mint a direktor, *Thomas Trabitsch* bevezetőjéből megtudtuk – meglepően újkeletű, csak 1991-ben következett be. Ez a tény azonban nem az osztrák színháztörténeti források, dokumentumok csekély számából, vagy a színháztudomány mellőzéséből adódott, bizonyítja ezt a tekintélyes és az európai színháztörténet számára jelentős dokumentumanyag és a hozzáfűződő kutatások, amelyek a most megrendezett kiállításon és a kiadott tanulmánykötetben helyet kaptak. Hiszen olyan jelentős szcenikai szakemberek

munkái találhatók a Theatermuseum gyűjteményében, mint Lodovico Ottavio Burnacini, Daniele Bertoli vagy a Galli-Bibiena család színpadi tervei.

A kötet amellett, hogy a helyi gyűjteményi anyagot vizsgálja, átfogó európai trendeket mutat be, illetve az Osztrák Birodalom jelenségeit itáliai és francia kontextusba helyezi. Feltűnő, hogy mikor az európai trendekről beszélünk, itt is, mint általában, kimarad a vizsgálatból az a virágzó és sok emléket megőrző színházi kultúra, amely éppen a barokk időszakában olyan jelentős Svédországban, hogy az orosz színjátszás hasonlóan XVIII. századi virágkorát ne is említsük. Holott mindkettő számos szállal kötődik az általános európai folyamatokhoz. A svéd színház virágzása elsősorban német kötődésen keresztül, a királyné, Lujza Ulrika a színházrajongó porosz király, II. Frigyes testvére, az orosz cári udvar pedig azoknak az itáliai zenei társulatoknak a legkeletibb végvára, amelyek Európa-szerte keresett importőrei az itáliai reprezentációs kultúrának. Ugyanakkor többszöri hivatkozással – a kiállításon pedig önálló teremmel és dokumentumfilmmel – jelenik meg a korszak egyedülálló teljességgel fennmaradt és így az egész Osztrák Birodalom tekintetében referenciaértékkel bíró Český Krumlov-i (Krumau) emlékegyüttes.

A kiállítással történő párhuzamnak azért is van helye egy könyvismertetőben, mert a kötet utolsó, majdnem száz oldala kiállításvezetőként is funkcionál, teremről, teremre követi a kiállítás anyagát, illetve koncepcióját: a nagy barokk udvari ünnepségek után a francia majd az itáliai „konkurrencia” (maga a terem elnevezése is erre utal: Der große Konkurrent) hasonló látványosságait mutatja be, külön egységet szentelve a *commedia dell'arte* és a *karnevál* jelenségének. Külön térben jelennek meg a krumauai dokumentumok, díszletek, jelmezek, makettek; külön hangsúlyt kapnak a színpadtechnika és az korszak teátrális egyházi eseményei, melyek közép-pontjában a Szent Sír áll. A kiállítást és így a katalógust is keretbe foglalja, hogy visszatér az osztrák udvari barokk reprezentációhoz a mintegy száz év múlva bekövetkező korszakzárlattal, a XVIII. század első felének bécsi ünnepségeivel. A kiállítás záróakkordja a mai osztrák múzeumi gyakorlatban mindig visszatérő elem, a jelenkor szembesülése a múzeumi tárgyak keltette illuzórikus valósággal, jelen esetben ez nemcsak az utolsó terem, hanem a kiállítás helyének, a Lobkovitz-palotának az udvarát is betöltő installációkat jelenti.

A kiállítás ismertetőjénél fontosabb számunkra az a mintegy 250 oldal, amelyet a kötetben található tanulmányok tesznek ki. Tizennyolc kutató írása foglalja össze a barokk színháztudomány mai legfontosabb eredményeit, illetve a kiállítás koncepciója során kialakult vizsgálati szempontok tanul-

ságait. A szerzők között olyan nemzetközi tekintélyek vannak jelen, mint *Erika Fischer-Lichte*, *Wolfgang Greisenegger*, *Reinhard Strohm*, valamint a Theatermuseum aktív munkatársai, és a kiállítás kurátorai: *Daniela Franke*, *Rudi Risatti*, *Andrea Sommer-Mathis* és *Alexandra Steiner-Strauss*.

Fischer-Lichte bevezető tanulmánya (*Theater als Affektmaschine*) a barokk szcenika technikai eszközeit és hatáskeltő aspektusát állítja a középpontba, majd néhány tanulmány a prózai és a zenés színházat vizsgálja (*Silke Leopold* és *Reinhard Srohm* tanulmánya). A további tanulmányok fókuszába különböző színházi elemek, a kulissza, az efemer építmények, a díszlet vagy a balett kerül (*Werner Oechslin*, *Wolfgang Greisenegger*, *Thomas Leibnitz*, *Karin Fenböck*, *Friedrich Polleroß* írása); külön jelenik meg az itáliai színjátszás vizsgálata (*Maria Alberti* és *M. A. Katrizky*) ismét más megközelítésmódot jelent egy-egy család vagy esemény vizsgálata (*Martina Frank* a Galli Bibiena családdal foglalkozik, *Andrea Sommer-Mathis* az *Angelica vincitrice d'Alcina*-előadást vizsgálja), *Çigdem Özel* és *Herbert Seifert* kutatásai az egyházi illetve szerzetesrendi színjátszásra irányulnak, de a jelmezek és az uralkodói önreprezentáció összefüggései és az olyan különleges színszerű rendezvények mint a szánkózás, szánkófelvonulás is (*Rudi Risatti*, illetve *Monica Kurzel-Runtscheiner* tanulmányai) külön fejezetet jelentenek. A színházi események látványos popularizálódásának reprezentatív példája az ún. Guckkasten, a miniatűr papírszínház képei (ezzel *Daniela Franke* foglalkozik). Az utolsó tanulmányban *Alexandra Steiner-Strauss* az osztrák színháztörténet nagy alakjának, *Joseph Gregornak* a barokk színház recepciójában betöltött szerepét elemzi.

A kötet nyomdai kivitelezése is mutatja a barokk színházi inspirációt, gazdagon illusztrált, reprezentatív kiadvány, de a megjelenésén túl a képanyag fontos információs értékkel bír a színházzal foglalkozókon túl a történészek, művelődéstörténészek és minden művészeti ág kutatói számára is, az írások pedig valószínűleg számos hivatkozást jelentenek majd az ezután következő barokk tanulmányok írói számára.

Spettacolo barocco! Triumph des Theaters (Barokk látványosság! A színházak győzelme)
Hrsg. *Andrea Sommer-Mathis*, *Daniela Franke* und *Rudi Risatti*, Wien: Michael Imhof Verlag, 2016.

Czibula Katalin